

NCERT Solutions for Class 10 Sanskrit Shemushi

Chapter 2 बुद्धिर्बलवती सदा

अभ्यासः

प्रश्न 1.

एकपदेन उत्तरं लिखत-

(क) बुद्धिमती कुत्र व्याघ्र ददर्श?

उत्तराणि:

गहनकानने

(ख) भामिनी कया विमुक्ता?

उत्तराणि:

निजबुद्ध्या

(ग) सर्वदा सर्वकार्येषु का बलवती?

उत्तराणि:

बुद्धिः

(घ) व्याघ्रः कस्मात् बिभोति?

उत्तराणि:

मानुषात्

(ङ) प्रत्युपन्नमतिः बुद्धिमती किम् आक्षिपन्ती उवाच?

उत्तराणि:

शृगालम्

प्रश्न 2.

अधोलिखितानां प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषया लिखत-

(क) बुद्धिमती केन उपेता पितृहं प्रति चलिता?

उत्तराणि:

बुद्धिमती पुत्रद्वयोपेता पितृहं प्रति चलिता।

(ख) व्याघ्रः किं विचार्य पलायितः?

उत्तराणि:

काचित् इयम् व्याघ्रमारी इति मत्वा (विचार्य) पलायितः।

(ग) लोके महतो भयात् कः मुच्यते?

उत्तराणि:

लोके महतो भयात् बुद्धिमान् मुच्यते।

(घ) जम्बुकः किं वदन् व्याघ्रस्य उपहासं करोति?

उत्तराणि:

यत् मानुषादपि बिभेषि इति वदन् जम्बुकः व्याघ्रस्य उपहासं कराति।

(ड) बुद्धिमती शृगालं किम् उक्तवती?

उत्तराणि:

बुद्धिमती शृगाल उक्त्वती-“रे रे धूर्त! त्वया मह्यम् पुरा व्याघ्रत्रयं दत्तम्। विश्वास्य अपि अद्य एकम् आनीय कथं यासि इति अधुना वद।

प्रश्न 3.

स्थूलपदमाधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत-

(क) तत्र **राजसिंहो** नाम राजपुत्रः वसति स्म।

उत्तराणि:

तत्र **किम्** नाम राजपुत्रः वसति स्म?

(ख) बुद्धिमती **चपेटया** पुत्रौ प्रहृतवती।

उत्तराणि:

बुद्धिमती **कया** पुत्रौ प्रहृतवती?

(ग) **व्याघ्रं** दृष्ट्वा धूर्तः शृगालः अवदत्।

उत्तराणि:

कम् दृष्ट्वा धूर्तः शृगालः अवदत्?

(घ) त्वं **मानुषात्** विभषि।

उत्तराणि:

त्वम् **कस्मात्** विभेषि?

(ड) पुरा त्वया **मह्यं** व्याघ्रत्रयं दत्तम्।

उत्तराणि:

पुरा त्वया **कस्मै** व्याघ्रत्रय दत्तम्?

प्रश्न 4.

अधोलिखितानि वाक्यानि घटनाक्रमानुसारेण योजयत-

(क) व्याघ्रः व्याघ्रमारी इयमिति मत्वा पलायितः।

उत्तराणि:

बुद्धिमती पुत्रद्वयेन उपेता पितृगृहं प्रति चलिता।

(ख) प्रत्युत्पन्नमतिः सा शृगालं आक्षिपन्ती उवाच।

उत्तराणि:

मोर्गे सा एकं व्याघ्रम् अपश्यत्।

(ग) जम्बुककृतोत्साहः व्याघ्रः पुनः काननम् आगच्छत्।

उत्तराणि:

व्याघ्रं दृष्ट्वा सा पुत्रौ ताडयन्ती उवाच-अधुना एकमेव व्याघ्रं विभज्य भुज्यताम्।

(घ) मोर्गे सा एकं व्याघ्रम् अपश्यत्।

उत्तराणि:

व्याघ्रः व्याघ्रमारी इयमिति मत्वा पलायितः।

(ड) व्याघ्रं दृष्ट्वा सा पुत्रौ ताडयन्ती उवाच-अधुना एकमेव व्याघ्र विभज्य भुज्यताम्।
उत्तराणि:

जम्बुककृतोत्साहः व्याघ्रः पुनः काननम् आगच्छत्।

(च) बुद्धिमती पुत्रद्वयेन उपेता पितृह प्रति चलिता।

उत्तराणि:

प्रत्युत्पन्नमतिः सा शृगालं आक्षिपन्ती उवाच।

(छ) 'त्वं व्याघ्रत्रयम् आनेतुं' प्रतिज्ञाय एकमेव आनीतवान्।

उत्तराणि:

'त्वं व्याघ्रत्रयम् आनेतुं' प्रतिज्ञाय एकमेव आनीतवान्।

(ज) गलबद्ध शृगालकः व्याघ्रः पुनः पलायितः।

उत्तराणि:

गलबद्धशृगालकः व्याघ्रः पुनः पलायितः।

प्रश्न 5.

सन्धि / सन्धिविच्छेदं व कुरुत-

(क) पितुर्गृहम् - _____ + _____

(ख) एकैकः - _____ + _____

(ग) _____ - अन्यः + अपि

(घ) _____ - इति + उक्त्वा

(ङ) _____ - यत्र + आस्ते

उत्तराणि:

(क) पितुर्गृहम् - पितुः + गृहम्

(ख) एकैकः - एक + एकः

(ग) अन्योऽपि - अन्यः + अपि

(घ) इत्युक्त्वा - इति + उक्त्वा

(ङ) यत्रास्ते - यत्र + आस्ते

प्रश्न 6.

अधोलिखितानां पदानाम् अर्थः कोष्ठकात् चित्वा लिखत-

(क) ददर्श - (दर्शितवान्, दृष्टवान्)

(ख) जगाद - (अकथयत्, अगच्छत्)

(ग) ययौ - (याचितवान्, गतवान्)

(घ) अत्तुम् - (खादितुम्, आविष्कर्तुम्)

(ङ) मुच्यते - (मुक्तो भवति, मग्नो भवति)

(च) ईक्षते - (पश्यति, इच्छति)

उत्तराणि:

(क) ददर्श - दृष्टवान्

(ग) ययौ - गतवान्

(ङ) मुच्यते - मुक्तो भवति

(च) ईक्षते - पश्यति

(ट) ईक्षते - पश्यति

प्रश्न 7(अ).

पाठात् चित्वा पर्यायपदं लिखत-

- (क) वनम् – _____
(ख) शृगालः – _____
(ग) शीघ्रम् – _____
(घ) पत्नी – _____
(ङ) गच्छसि – _____

उत्तराणि:

- (क) वनम् – काननम्
(ख) शृगालः – जम्बुकः
(ग) शीघ्रम् – सत्वरम्
(घ) पत्नी – भार्या
(ङ) गच्छसि – यासि

प्रश्न 7(आ).

पाठात् चित्वा विपरीतार्थकं पदं लिखत-

- (क) प्रथमः – _____
(ख) उक्त्वा – _____
(ग) अधुना – _____
(घ) अवेला – _____
(ङ) बुद्धिहीना – _____

उत्तराणि:

- (क) प्रथमः – द्वितीयः
(ख) उक्त्वा – श्रुत्वा
(ग) अधुना – तदा
(घ) अवला – वेला
(ङ) बुद्धिहीना – बुद्धिमती